

การพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ในเอกลักษณ์ของชุมชนมอญปากเกร็ด สำหรับเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย

The Development of contemporary products from The Pak Kret ethnic Mon-Style pottery

สุวิทย์ อินทิพย์^{1*}

^{1*} มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ

ต.เมืองศรีโค อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี 34190

โทร.086-0961880 E-mail : SSUVITT98@GMAIL.COM

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนมอญปากเกร็ด ที่เกี่ยวเนื่องกับเครื่องปั้นดินเผาในด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิตและการตลาด 2) เพื่อศึกษา และวิเคราะห์สภาพปัญหาเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญปากเกร็ดในปัจจุบัน 3) เพื่อการออกแบบและ พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ กรรมวิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญปากเกร็ด ที่สอดคล้องกับ อัตลักษณ์ท้องถิ่นและตรงตามความต้องการของตลาด ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มสำหรับศึกษาข้อมูล คือ ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา 2) กลุ่มสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย ได้แก่ ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้บริโภค

ผลการวิจัยสรุปได้ 3 ส่วน ดังนี้ 1) พบว่า ชุมชนมอญปากเกร็ดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำเครื่องปั้นดินเผากันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากชาวมอญมีฝีมือในการทำเครื่องปั้นดินเผามาแต่โบราณ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและยอมรับกันทั่วไปมาแต่อดีต สำหรับประเภทของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ที่นิยมผลิตในปัจจุบันมี 2 ประเภท คือ ประเภทสิ่งของ เครื่องใช้ และประเภทยางงาม ที่นิยมอยู่เดิม 2) พบว่า สีของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่นิยมใช้อยู่เดิมมี 2 โทนสี คือ สีดินแดง และสีดินดำการทดลอง พบว่า สีสำหรับเขียนลวดลายโดยใช้วิธีการเขียนสีในเคลือบเพื่อเพิ่มสีและลวดลาย ให้ผลิตภัณฑ์จากการ ทดลองใช้ส่วนผสมของน้ำเคลือบและสีสำเร็จรูปในอัตราส่วนต่าง ๆ กัน มีผลทำให้ผลิตภัณฑ์มีความ สวยงามมากขึ้นและมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น 3) พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในความต้องการของตลาด คือ ประเภท งานจิตร จากผลการศึกษาดังกล่าวพอสรุปได้ว่า แนวทางการประยุกต์ใช้งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ในเอกลักษณ์ของชุมชนมอญปากเกร็ด ต้องคำนึงถึงแนวคิดการออกแบบ และพัฒนา 5 ประการ คือ 1) ลักษณะเฉพาะถิ่น 2) ความสวยงาม 3) ประโยชน์ใช้สอย 4) ขนาดสัดส่วน 5) กรรมวิธีการผลิต จากการ ทดลองผลิตพบว่า เป็นแนวทางที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ได้และมีความสอดคล้องกับ ความต้องการของตลาด

คำสำคัญ: เครื่องปั้นดินเผา, ชุมชนมอญ, ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย

Abstract

The study was conducted with the following aims: 1) to examine the lifestyle of Pak Kret's Mon-ethnic groups regarding their pottery business through product design, production and marketing 2) to study problems and solutions concerning the pottery products; 3) to design and develop products suitable for the Mon cultural identity and responsive to future market needs. The subjects were divided into 2 groups: 1) informant potters in the target community and 2) manufacturers, distributors, and consumers who provided data which were analyzed for the purpose of product design.

The results are summarized as follows. First, in terms of lifestyle, product type, production, and marketing, it was found that the majority of Mon community residents were in the pottery-making business because Mon people are skillful potters with long-known reputation and popularity. They produce two types of popular contemporary pottery products: household utensils and decorative items. Second, in terms of product design and development, it was found that popular color schemes are earthy red and earthy black. The researcher experimented with colors and found that painting with the in-glaze method adds colors and patterns to the products. Experimentation with glazing mixtures of different ratios between a glaze and paint increased the aesthetic characteristics and value of the products. Third, regarding design and development of products based on the Pak Kret's Mon ethnic identity, it was found that fine art items are marketable. Based on this study, it was concluded that the application of the Pak Kret's Mon ethnic identity in pottery needs to take five concepts into consideration: 1) local characteristics, 2) aesthetics, 3) utility, 4) size and proportion, and 5) manufacturing procedure. Based on these five concepts, the study developed a manufacturing procedure, evaluated the design and development, and found that the approach added value to the products.

Keywords: pottery, ethnic mon community, contemporary products

1. บทนำ

ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์ได้นำเอาประสบการณ์จากการดำเนินชีวิตประจำวันความรู้ที่เก็บสะสมถูกนำมาประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ที่มีลักษณะเป็นงานหัตถกรรม เช่น การนำเครื่องจักสานมาเป็นแม่แบบทำเครื่องปั้นดินเผา ก่อนที่จะพัฒนาการทำภาชนะดินเผา โดยการตีด้วยไม้และหินดูปัจจุบันภูมิความรู้เหล่านี้ช่วยให้มนุษย์ก้าวจากสังคมล่าสัตว์ และบริโภคอาหารดิบ มาเป็นสังคมเกษตรกรรม มีภาชนะดินเผาสำหรับหุงต้มอาหาร ความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ทำให้เครื่องปั้นดินเผา มีการพัฒนาโดยสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอย ตามสภาพความเป็นอยู่เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทางความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2546: 38-39)

ประเวศ วะสี (2535:13) กล่าวว่านอกจากมนุษย์จะใช้ปัญญาในการคิดสร้างสรรค์สื่อสัญลักษณ์เพื่อแสดงความคิด ความเชื่อภายใต้บริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่ตนเองอาศัยแล้วมนุษย์ยังมีภูมิปัญญา ที่จะนำสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่มาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปกรรมที่มีเทคนิค และกระบวนการผลิตที่เป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะถิ่น เช่นงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งนับได้ว่าเป็นงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า มีความเหมาะสมกับด้านประโยชน์ใช้สอย มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีรูปทรงแตกต่างกันไปตามหน้าที่ประโยชน์ใช้สอย เช่น ถ้วย โถ โอ ขาม หม้อหุงข้าว กาน้ำ หม้อน้ำ เป็นต้น ถือว่าเป็นผลงานที่เกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์ ที่แสดงให้เห็นถึงความประณีต ความคิดสร้างสรรค์และแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการแสดงออกได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่มีสิ่งที่น่าสนใจควรที่จะนำมาศึกษาเป็นอย่างมากโดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญปากเกร็ด ซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิตของชุมชนมอญ วัฒนธรรมประเพณี รูปแบบเนื้อหาของผลิตภัณฑ์ กระบวนการ กรรมวิธีการผลิต ความประณีตละเอียดอ่อน ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมอญ การตลาดและสิ่งอื่น ๆ ที่ควรแก่การสืบค้น เพื่อให้งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญได้รับการรวบรวม และได้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ กรรมวิธีการผลิตที่เหมาะสมกับยุคสมัย ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนมอญในท้องถิ่นต่าง ๆ มาเป็นพื้นฐานในการออกแบบและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ตรงตามความต้องการของตลาดและเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนมอญปากเกร็ดที่เกี่ยวข้องกับเครื่องปั้นดินเผาในด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิตและการตลาด

2.2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญปากเกร็ดในปัจจุบัน

2.3 เพื่อการออกแบบและพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ กรรมวิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญปากเกร็ด ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นและตรงตามความต้องการของตลาด

3. วิธีดำเนินการ

แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการวิจัยภาคสนาม เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนมอญปากเกร็ดที่เกี่ยวข้องกับเครื่องปั้นดินเผาในด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต การตลาดและปัญหาของเครื่องปั้นดินเผาในสภาพปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 เป็นการวิจัยเพื่อการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ กรรมวิธีการผลิตที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นและตรงตามความต้องการของตลาด

ส่วนที่ 3 ศึกษาความต้องการและความพึงพอใจต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยจากผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่มีต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาชุมชนมอญปากเกร็ดและผู้บริโภคจำนวน 100 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์รายละเอียด แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบ ลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา มีลักษณะปลายเปิด เป็นความคิดเห็น 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของกลุ่มผู้บริโภค

รูปแบบที่ 2 แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้า แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

1. เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบ ลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ

2. เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ผลิตและผู้บริโภคผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เป็นแบบสอบถามแบบมาตรฐาน ประเมินค่า 5 ระดับ

3. ข้อเสนอแนะเป็นแบบปลายเปิด

3.3 วิธีการสร้างเครื่องมือ

(1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ อินเทอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(2) สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ

(3) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

(4) นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

(5) นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแก้ไข

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

(1) แบบสัมภาษณ์ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบ นำมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา นำมาสรุปผลและนำเสนอ

(2) แบบสอบถามความต้องการด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ นำข้อมูลมาหาค่าร้อยละ

(3) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ผลิตและผู้บริโภค แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานะสภาพทั่วไปของผู้ตอบ นำมาหาค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ผลิตและผู้บริโภคผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผานำมาหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะนำมาสรุปผลและนำเสนอ

3.6 สถานที่ทำการทดลอง / เก็บข้อมูล

สถานที่ทำการวิจัย ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

4. ผลการวิจัย

4.1 กระบวนการผลิตงานผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาชุมชนมอญ ผู้วิจัยพบว่า ในอดีตเครื่องปั้น ดินเผาของเกาะเกร็ดถือว่าเป็นอาชีพหลัก คือเริ่มตั้งแต่ การเตรียมดิน การขึ้นรูป การตกแต่ง และการเผา เสร็จแล้วนำออกจำหน่าย โดยทำเป็นกระบวนการอย่างนี้ตลอดทั้งปี วัตถุดิบที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผา ของเกาะเกร็ดในปัจจุบัน เป็นผลิตภัณฑ์จากดินเหนียวสีแดงจากท้องนา หมู่ 1 - 3 ฝั่งตะวันออก ของแม่น้ำเจ้าพระยา อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

เมื่อขึ้นรูปขึ้นงานจากแป้นหมุนได้รูปทรงตามความต้องการแล้วจะนำชิ้นงานนั้นไปผึ่งให้แห้งพอหมาดแล้วนำไปสู่ขั้นตอนการตกแต่งชิ้นงาน โดยการตกแต่งชิ้นงานเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 วิธีหลัก คือ การกดด้วยแม่พิมพ์ การแกะสลักเป็นลวดลายและการใช้แม่พิมพ์อัดเนื้อดินให้เป็นชิ้นลายแล้วติดลงบนชิ้นงานด้วยน้ำดิน

ในปัจจุบันการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ดมีผู้ผลิตลดน้อยลง หันไปประกอบวิชาชีพอื่นเสียเป็นส่วนใหญ่ ในปัจจุบันจึงมีผู้ผลิตเหลืออยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

4.2 การตลาด ปัจจัยด้านการตลาด ผู้วิจัยพบว่า งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญปากเกร็ด มีรูปแบบที่วางจำหน่ายในท้องตลาดอยู่ 6 รูปแบบ คือ 1) โคมไฟ 2) แจกัน 3) โอ่งเล็ก 4) หม้อน้ำลายจิตร 5) โถขี้มัน 6) หม้อน้ำ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาปัญหาเครื่องปั้นดินเผา การตลาดและการแก้ปัญหา เพื่อนำใช้เป็นข้อมูล ในการพัฒนารูปแบบ พบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจอยู่ 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 วิธีการเรียนรู้ของช่างในการผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา พบว่า

(1) ช่างผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาส่วนหนึ่งได้รับการถ่ายทอดจากช่างด้วยกัน

(2) ช่างอีกส่วนหนึ่ง เป็นผู้ฝึกฝน หาความชำนาญด้วยตัวเอง

ส่วนที่ 2 ความสามารถในการผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา พบว่า ความสามารถในการผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ด ขึ้นอยู่กับ ปัจจัยดังนี้

- (1) ความชำนาญของช่างปั้น
- (2) รูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา
- (3) ขนาดของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา
- (4) ขนาดของเตาเผาที่เผาแต่ละครั้ง

ส่วนที่ 3 ปริมาณการผลิต สรุปได้ ดังนี้

- (1) ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ขนาดความสูงเกิน 30 เซนติเมตร ผลิตได้ประมาณวันละ 70 - 80 ใบ
- (2) ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ขนาดความสูงไม่เกิน 30 เซนติเมตร ผลิตได้ประมาณวันละ 20-30 ใบ
- (3) ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ขนาดความสูงไม่เกิน 10 เซนติเมตร ผลิตได้ประมาณวันละ 200 ใบ
- (4) ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่แกะสลักหรือตกแต่งลวดลาย ภายหลังการขึ้นรูป 1 ใบ ใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ ถึง 1 เดือน ขึ้นอยู่กับรูปแบบและขนาดของงาน

4.3 รูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญปากเกร็ด พบว่า

- (1) รูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญปากเกร็ด แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้
 - (1.1) รูปแบบชั้นเดียว
 - (1.2) รูปแบบ 2 ชั้น ประกอบเข้าด้วยกัน 2 ชั้น คือ ส่วนตัวและส่วนฝา
 - (1.3) รูปแบบ 3 ชั้น ประกอบเข้าด้วยกันคือ ส่วนฐาน ส่วนตัวและส่วนฝา

รูปแบบชั้นเดียว

รูปแบบ 2 ชั้น

รูปแบบ 3 ชั้น

ภาพที่ 1 รูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญปากเกร็ด

ที่มา: (ศูนย์การเรียนรู้ตำบลเกาะเกร็ด)

(2) ลักษณะรูปทรง เป็นการลอกเลียนแบบจากอดีตที่เลียนแบบจากธรรมชาติ เช่น รูปทรงโกศ รูปทรงมะเฟือง รูปทรงฟักทองและรูปทรงตุ่ม เป็นต้น

รูปทรงโกศ

รูปทรงมะเฟือง

รูปทรงฟักทอง

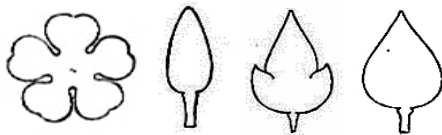

รูปทรงตุ่ม

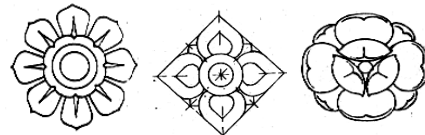
ภาพที่ 2 ลักษณะรูปทรง

ที่มา: (ศูนย์การเรียนรู้ตำบลเกาะเกร็ด)

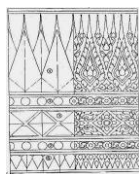
(3) ลวดลายที่นำมาตกแต่งบนเครื่องปั้นดินเผาชุมชนมอญปากเกร็ด พบว่าส่วนใหญ่ลอกเลียนแบบมาจากของเดิม

ลวดลายธรรมชาติ

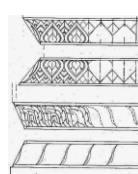
ลวดลายประเภทลายดอก

ลายกรวยเชิง

ลายกระจิง

ลายบัว

ภาพที่ 3 ลักษณะลวดลาย

ที่มา: (ศูนย์การเรียนรู้ตำบลเกาะเกร็ด)

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาปัญหาเครื่องปั้นดินเผา

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ความคิดเห็น จากชุมชนมอญปากเกร็ดที่มีผลต่อการพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ในเอกลักษณ์ของชุมชนมอญ ปัญหาด้านการตลาด ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาด้านการตลาดงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา

ชนิดของสินค้า	ปริมาณการเลือกเป็นลำดับแรก					
	คนในพื้นที่		นักท่องเที่ยว		รวมทั้งหมด	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
โคมไฟ	11	11.00	10	10.00	21	21.00
แจกัน	3	3.00	8	8.00	11	11.00
โถงเล็ก	4	4.00	6	6.00	10	10.00
หม้อน้ำลายวิจิตร	25	25.00	20	20.00	45	45.00
โถขมิ้น	3	3.00	3	3.00	6	6.00
หม้อน้ำ	4	4.00	3	3.00	7	7.00

จากตารางที่ 1 ผลจากการวิเคราะห์ปัญหาด้านการตลาดงานหัตถกรรม เครื่องปั้นดินเผา พบว่า สินค้าจำนวน 6 ชนิด ผู้บริโภคมีความต้องการหม้อน้ำลายวิจิตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45 รองลงมาคือ โคมไฟ คิดเป็นร้อยละ 21 อันดับ 3 แจกันคิดเป็นร้อยละ 11 สินค้าที่ต้องการน้อยที่สุด คือ โถขมิ้น คิดเป็นร้อยละ 6

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลการออกแบบและปรับปรุงพัฒนารูปแบบ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ความคิดเห็น จากชุมชนมอญปากเกร็ดที่มีผลต่อการพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ในเอกลักษณ์ของชุมชนมอญ ด้านการออกแบบลวดลาย และรูปแบบ

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความต้องการรูปแบบงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา

ลักษณะของรูปแบบ	ปริมาณการเลือกเป็นลำดับแรก					
	คนในพื้นที่		นักท่องเที่ยว		รวมทั้งหมด	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
รูปแบบชั้นเดียว	15	15.00	18	18.00	33	33.00
รูปแบบ 2 ชั้น	20	20.00	22	22.00	42	42.00
รูปแบบ 3 ชั้น	15	15.00	10	10.00	25	25.00

จากตารางที่ 2 ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความต้องการ รูปแบบงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา พบว่าผู้บริโภคมีความต้องการรูปแบบ 2 ชั้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมา คือรูปแบบชั้นเดียว คิดเป็นร้อยละ 33 และรูปแบบที่ต้องการน้อยที่สุด คือ รูปแบบ 3 ชั้นคิดเป็นร้อยละ 25

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการกำหนดแนวทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญ ดังนี้

- 1) การออกแบบผลิตภัณฑ์เข้าสู่ตลาดควรให้ความสำคัญกับลวดลายที่มาจากรูปแบบธรรมชาติ
- 2) รูปแบบผลิตภัณฑ์ เป็นรูปแบบ 2 ชั้น
- 3) ประเภทของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตควรเน้นประเภทของที่ระลึกและของตกแต่งขนาดเล็กที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนมอญ

5.3 การวิเคราะห์ขั้นตอนของการประเมินความต้องการและความพึงพอใจ

แนวความคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ในเอกลักษณ์ของชุมชนมอญปากเกร็ดสำหรับเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย โดยคำนึงถึงกรอบแนวความคิด 5 ประการ คือ 1) ลักษณะเฉพาะถิ่น 2) ความสวยงาม 3) ประโยชน์ใช้สอย 4) ขนาดสัดส่วน 5) กรรมวิธีการผลิต

รูปแบบของงานผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ในเอกลักษณ์ของชุมชนมอญ ควรมีความงามที่เกิดขึ้นในตัวผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา เช่น รูปแบบ ลวดลาย รูปทรงและการเพิ่มสีให้กับลวดลาย ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญที่เพิ่มมูลค่าให้กับตัวผลิตภัณฑ์ ส่วนด้านประโยชน์ใช้สอยนั้น มีอยู่ในตัวรูปทรงของผลิตภัณฑ์อยู่แล้ว ในการออกแบบจึงควรให้ความหลากหลาย เพื่อแสดงให้เห็นว่าการพัฒนารูปแบบและการทดลองใช้สีในเคลือบตกแต่งลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาที่ได้พัฒนาแล้ว สามารถนำไปใช้ได้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่เผาเป็นดินแดงได้ทั่วไป เพื่อตอบสนองความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยของผู้บริโภค ในชีวิตประจำวัน

จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูล เพื่อทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจำนวน 16 รูปแบบ ดังนี้

ภาพที่ 4 แบบร่างผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 4 แบบร่างผลิตภัณฑ์ (ต่อ)

5.4 ทดลองพัฒนาการให้สีในเคลือบ สำหรับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาดินแดงของชุมชนมอญปากเกร็ดการทดสอบเคลือบก่อนใช้ผู้วิจัยได้มีการเตรียมวัสดุทดลอง ดังนี้

(1) สีสำเร็จรูป (Color Stain) เป็นผลิตภัณฑ์ของบริษัทสมิทธิ์ ชัพพลาย คอร์ปอเรชั่น จำกัด สีสำเร็จรูปสามารถนำมาผสมให้เกิดเป็นสีต่าง ๆ ในสูตรเคลือบได้ นิยมใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม ใช้เคลือบสุขภัณฑ์ เช่น สีฟ้า สีแดงเข้ม สีดำ สีครีม สีชมพู และสีเหลือง เป็นต้น สีสำเร็จรูปเตรียมได้จากการนำออกไซด์ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปมาผสมกัน แต่ละสีจะมีรหัสหมายเลขสีไว้ตามสูตรส่วนผสม ซึ่งสามารถเขียนได้ทั้งสีได้เคลือบและในเคลือบ

(2) ฟริต (Frit) เป็นผลิตภัณฑ์ของบริษัทสมิทธิ์ ชัพพลาย คอร์ปอเรชั่น จำกัด เป็นวัตถุดิบที่ใช้เตรียมเคลือบอุณหภูมิต่ำ ซึ่งทำจากวัตถุดิบที่เป็นพิษหรือวัตถุดิบที่ละลายน้ำได้ นำมาเผาหลอมร่วมกับเซลิคา ซึ่งเป็นแก้วทำให้วัตถุดิบที่หลอมตัวเป็นแก้ว มีคุณสมบัติไม่ละลายน้ำ นำฟริตมาบดให้ละเอียดในรูปผงเคลือบสำเร็จรูปก่อนนำมาใช้เป็นน้ำยาเคลือบอุณหภูมิต่ำ

(3) สีสำเร็จรูปที่ผสมกับเคลือบฟริต ตามสูตรที่กำหนดเพื่อการทดลองเขียนสีในเคลือบ ตกแต่งลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาดินแดงของชุมชนมอญปากเกร็ด แล้วนำมาบรรจุในถ้วยพลาสติกที่มีฝาปิดมิดชิด

สีสำเร็จรูป (Color Stain)

ฟริต (Frit-28)

สีสำเร็จรูปที่ผสมกับเคลือบฟริต

ภาพที่ 5 วัสดุทดลองเคลือบ

ที่มา: (สมิทธิ์ ชัพพลาย คอร์ปอเรชั่น)

จากการทดลองสีสำเร็จรูปและเพิ่มอัตราส่วนผสม พบว่าสีสำเร็จรูปในเคลือบเมื่อนำไปตกแต่งกับลวดลายบนงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญ ที่เผาดินแดง มีลักษณะเคลือบมีความมันวาว คุณภาพสีคงเดิม เคลือบไม่ไหลและหลุด จึงได้นำผลจากการทดลองนี้ไปใช้กับผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนารูปแบบแล้ว ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการทดลองสีสำเร็จรูปและเพิ่มอัตราส่วนผสม

สูตร	อัตราส่วน(ร้อยละ)	ผลที่ได้
เคลือบไฟต่ำฟริต (Frit-28)	100	
สีสำเร็จรูป(Color Stain)	60	

จากตารางที่ 3 ผลจากการทดลอง พบว่า การนำสีสำเร็จรูปในเคลือบไปตกแต่งกับลวดลายบนงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญ ที่เผาดินแดงจะมีลักษณะเคลือบมันวาว คุณภาพสี คงเดิมเคลือบไม่ไหลและหลุด

นำผลจากการทดลองสีสำเร็จรูปไปตกแต่งกับผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนารูปแบบแล้ว และนำเข้าสู่กระบวนการเผาเคลือบไฟต่ำ (Frit F-28) อุณหภูมิที่ 600 – 650 องศาเซลเซียส ได้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบดังนี้

ภาพที่ 6 รูปต้นแบบ

5.5 การประเมินผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

หลังการทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ผู้วิจัยได้นำผลิตภัณฑ์ ไปประเมินกับผู้ผลิต ผู้จำหน่ายและผู้บริโภค จำนวน 11 รูปแบบ ดังนี้

1) ทางด้านความต้องการ ตามแนวในการพัฒนา คือ ลักษณะเฉพาะถิ่น ความสวยงาม ประโยชน์ใช้สอย ขนาดสัดส่วน และกรรมวิธีการผลิต พบว่า อันดับ 1 ได้แก่ รูปแบบที่ 2 อันดับที่ 2 ได้แก่ รูปแบบที่ 4 และรูปแบบที่ 11 ส่วนอันดับสุดท้าย คือ รูปแบบที่ 8

2) ทางด้านความพึงพอใจตามแนวในการพัฒนา ดังนี้ 1) ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ คือ การใช้เส้น การใช้รูปทรง การใช้สี การสร้างความสมดุล ลักษณะพื้นผิว 2) ด้านการออกแบบลวดลาย คือ ตัวลาย ขนาดสัดส่วนของลวดลาย ช่วงจังหวะของลวดลาย บริเวณว่างของลวดลาย ทิศทางของลวดลาย พบว่า อันดับแรกคือ รูปแบบที่ 4 อันดับที่ 2 คือรูปแบบที่ 2 อันดับ 3 คือ รูปแบบที่ 1 และอันดับสุดท้าย คือ รูปแบบที่ 10

3) ผลของการวิเคราะห์สรุปความต้องการและความพึงพอใจพบว่า รูปแบบที่ 2 มีความต้องการและความพึงพอใจเป็นอันดับ 1 อันดับ 2 รูปแบบที่ 4 และรูปแบบที่ 11 อันดับ 3 รูปแบบที่ 1 และอันดับสุดท้าย คือรูปแบบที่ 8

6. อภิปรายผล

ชุมชนมอญปากเกร็ดเป็นชาวมอญที่อพยพมาตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณปากเกร็ดก่อนต่อมาส่วนหนึ่งจึงย้ายเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่บนเกาะเกร็ด มีการดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรรมส่วนหนึ่งและส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพโดยการผลิตเครื่องปั้นดินเผาจำหน่ายเป็นอาชีพหลักสืบทอดมาจากบรรพบุรุษในบริเวณเกาะเกร็ดมีสภาพดินเหมาะสมในการทำเครื่องปั้นดินเผา จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวมอญ ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ประเภทเครื่องใช้และประเภทสวยงาม (หม้อน้ำลายวิจิตร) การผลิตเริ่มตั้งแต่การเตรียมดิน การปั้น การเผาและนำออกจำหน่ายเอง แต่ในปัจจุบันเครื่องปั้นดินเผามีความนิยมจากนักท่องเที่ยวลดลง รวมทั้งวัสดุในการผลิตหายากยิ่งขึ้น มีราคาแพง จึงทำให้เครื่องปั้นดินเผามีราคา ที่สูงขึ้น ผู้ซื้อสินค้าลดน้อยลง ชาวมอญเกาะเกร็ดจึงหันไปประกอบอาชีพอื่นเสียส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้โรงปั้นเหลืออยู่เพียงไม่กี่โรง และในปัจจุบันในเกาะเกร็ดประสบปัญหาน้ำท่วม จึงทำให้โรงปั้นส่วนใหญ่ปิดกิจการลง คงเหลือเพียงศูนย์ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐที่คงรักษาเครื่องปั้นดินเผาไว้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเกาะเกร็ดเท่านั้น

รูปแบบและลวดลายของเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด ซึ่งทำจากการเลียนแบบของเดิมในอดีตจากตำราหรือจากความเชื่อ ความศรัทธา เช่นลักษณะรูปทรง จะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือส่วนฐาน ส่วนตัว และส่วนฝา ลักษณะเป็นทรงโกฏี ทรงมะเฟือง ทรงฟักทอง ทรงตุ่ม เป็นต้น ส่วนลวดลายจะเป็นลายจากธรรมชาติ ลายดอก ลายกรวยเชิง ลายกระจัง ลายบัว

การศึกษากระบวนการผลิต ผลจากการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยพบว่า การผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ด ทางด้านวัสดุปัจจุบันนำมาจากนอกเกาะเกร็ด ที่ท้องนาของอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีราคาแพงแต่ได้ดินที่มีคุณภาพเทียบเท่ากับดินเกาะเกร็ด และได้เพิ่มส่วนผสมเพื่อเปลี่ยนแปลงให้สีดินจากสีแดงเป็นสีดำ และลายมีการเจาะฉลุตามแบบของเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง จังหวัดสุโขทัย จึงทำให้ผู้ซื้อสินค้าให้เลือกอีกทางเลือกหนึ่งส่วนในด้านกระบวนการผลิต พบว่า การผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ดซึ่งดำเนินการผลิตจนกลายเป็นวิถีชีวิต และเป็นเอกลักษณ์ทางด้านการเผาดินแดงและตกแต่งลวดลายเป็นงานวิจิตร ขนาดผลิตภัณฑ์เล็กลงเพื่อให้มีความเหมาะสมกับการเป็นของฝากหรือของที่ระลึก และให้มีราคาที่เหมาะสมกับการซื้อขายในตลาด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาค้นคว้า ทดลองการเขียนสีในเคลือบ มาเขียนประกอบตกแต่งลวดลายให้กับเครื่องปั้นดินเผาโดยมีส่วนผสมของน้ำเคลือบและสีสำเร็จรูป จึงทำให้เครื่องปั้นดินเผามีสีสัน เกิดความงามและมีจุดเด่นยิ่งขึ้น แต่ยังคงให้ความสำคัญของสีดินแดงทั้งไว้เป็นสีเอกลักษณ์ของชุมชนมอญ

การออกแบบและพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาในเอกลักษณ์ของชุมชนมอญปากเกร็ดสำหรับเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย ผู้วิจัยพบว่า ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่เหมาะสมกับการผลิตและความต้องการของตลาด คือ ประเภทของที่ระลึกตกแต่งลวดลายวิจิตร สรุปได้ว่าแนวทาง

ในการออกแบบทดลองและพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย ต้องคำนึงถึงแนวทางการศึกษาศิลปะพื้นบ้านของมารุต อัมรานนท์ (2533 : 53-57) ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางการศึกษา 5 ประการ คือ 1) ด้านวัตถุประสงค์ในการผลิตและการนำไปใช้ 2) ด้านแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญเพื่อให้ทราบถึงที่มาและวิวัฒนาการความเป็นมาของการสร้างสรรค์งาน 3) ด้านกรรมวิธีการผลิต เทคนิค ขั้นตอน เครื่องมืออุปกรณ์ ตั้งแต่การเตรียมวัสดุก่อนการแปรรูปจนถึงขั้นตอนและวิธีการสร้างสร้งงานเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญ 4) ด้านลักษณะของรูปทรง ลวดลาย โครงสร้างและรายละเอียดในการตกแต่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในงานเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญ 5) ด้านคติความเชื่อที่แฝงอยู่ในงานเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมอญ แนวทางในการวิเคราะห์ตลาดเครื่องปั้นดินเผาของพรสนอง วงศ์สิงห์ทอง (2545 : 51) ซึ่งสรุปแนวทางในการวิเคราะห์ได้ 3 ประการ คือ 1) ความสวยงาม 2) ขนาดสัดส่วน 3) หน้าที่ประใช้สอย แนวคิดในการออกแบบ 5 แนวทางของวิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2532 : 136) คือ 1) ลักษณะเฉพาะถิ่น 2) ความสวยงาม 3) ประโยชน์ใช้สอย 4) ขนาดสัดส่วน 5) กรรมวิธีการผลิต ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความต้องการของผู้ซื้อ ผู้จำหน่ายและผู้ผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา มีผลเป็นอย่างมากที่จะเป็นตัวกำหนดแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย แนวคิดในการออกแบบ ทั้ง 3 แนวทาง จึงเป็นแนวทางที่สำคัญ ที่นำมาใช้เป็นตัวกำหนดในการประยุกต์ใช้กับงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาในเอกลักษณ์ของชุมชนมอญปากเกร็ด และผู้วิจัยพบว่าความต้องการและความพึงพอใจของผู้ผลิต ผู้จำหน่ายและผู้บริโภคในปัจจุบันและอนาคตเป็นรูปแบบหมอน้ำลายวิจิตรส่วนลวดลายเป็นลวดลายจากธรรมชาติที่ตกแต่งเพิ่มสีสันจากสีในเคลือบผ่านการเผาเคลือบเพื่อง่ายต่อการบำรุงรักษาและด้านประโยชน์ใช้สอยช่วยส่งเสริมงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมอญอยู่แล้วให้มีความโดดเด่นและความงามมากยิ่งขึ้น ส่วนรูปทรงมีความต้องการรูปทรงแบบ 2 ชั้น ขนาดเล็กซึ่งมีความสะดวกในการซื้อเป็นของที่ระลึกและของตกแต่งเป็นของฝาก

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่สนับสนุนและมอบทุนการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะแนวความคิดในการทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาโดยตลอด

8. บรรณานุกรม

- จิรพันธ์ สมประสงค์. (2535). **เทคนิคการสร้างสรรค์ศิลปะเครื่องปั้นดินเผา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ประสพ ลิ้มเมื่อดภัย. (2543). **องค์ประกอบในงานเครื่องปั้นดินเผา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มารุต อัมรานนท์. (2543). **แนวทางในการศึกษาศิลปะพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: วารสารสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ 1 (2) มกราคม - มิถุนายน.
- วัฒน์ จุฑะวิภาค. (2545). **ศิลปะพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: สิปประกาศา.
- วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. (2539). **ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมมี.
- _____. (2546). **ศิลปะชาวบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.